

STATENS MAKT — OCH KYRKANS RÄTT

SPÄNNINGEN mellan stat och kyrka går igenom hela kristenhetens historia såsom en obestridlig verklighet. Och likväl ha de alltsedan kristendomens uppträdande i världen oundvikligen varit hänvisade till varandra. Harald Hjärne — som särskilt betonade dessa förhållanden i sina beryktade Olaus Petri-föreläsningar vid Uppsala universitet — förebådade redan för en mansålder sedan, att framtida allvarliga brytningar vore att förvänta.

Under denna vår har riksdagen fattat beslut i två frågor, vilka beröra centrala delar av förhållandet mellan stat och kyrka, nämligen religionsfriheten samt löne- och pensionsregleringen för prästerskapet. Religionsfriheten har ju med tiden fått ett växlande innehåll — från att tidigare ha betytt frihet att välja religion tenderar den numera att betyda frihet från religion. Vår kyrkas högsta ledning, episcopatet, har också dragit konsekvenserna härav med förslaget, att vem som helst skall få utträda ur kyrkan utan skyldighet att ingå i annat religionssamfund. (Se tidskriftens ledare i föreg. häfte.) Denna princip har också genom den nya lagen om religionsfrihet godkänts av statsmakterna. I propositionen, kontrahierad i februari av statsrådet Zetterberg, har Kungl. Maj:t underkänt kammarkollegii nyligen hävdade uppfattning, att kyrkan bör betraktas som en gren av statsverksamheten och i stället framhållit att kyrkan är ett *trossamfund*. Däremot tager propositionen icke ställning till frågan, om också kyrkan i dess helhet är ett *rättssubjekt*: »Den privaträttsliga tvistefrågan, huruvida gemensam kyrklig egendom till ägare har ett rättssubjekt, kallat svenska kyrkan, eller äges av lokala kyrkliga rättssubjekt med samäganderätt eller såsom också hävdas, tillhör kronan, kan dock knappast vara av någon betydelse i förevarande sammanhang.» Härtill må endast tilläggas, att frågan om den kyrkliga rättssubjektiviteten och äganderätten till jorden i andra sammanhang kan få den mest avgörande betydelse för kyrkans möjlighet att gentemot statsmakten hävda sin rätt.

I propositionen ang. löne- och pensionsregleringen för prästerna, kontrasignerad av statsrådet Quensel, har Kungl. Maj:t däremot intagit en deciderad inställning, vilken mera är ett uttryck för benägenheten att hävda statens *makt* än för nödvändigheten att respektera kyrkans *rätt*. I propositionen förklarades nämligen, att 1910 års prästlöneregleringslag och en rad därtill knutna lagar och författningar kunna upphävas utan kyrkomötets samtycke.

Reaktionen uteblev icke. Den företrädde av sakkunniga, såsom professor Halvar Sundberg (Sv. D. 10.5.1951), f. justitierådet G. Grefberg i en skarpsinnig skrift om kyrkomötet och kyrkans ekonomiska lagstiftning och komministern Knut Hagberg i en ypperlig prästmötesavhandling om Kungl. Maj:t och kyrkomötet. Till sist kom professor Nils Herlitz' korta och goda motion, i vilken bl. a. uttalades: »Under alla omständigheter måste jag dock, mot bakgrunden av eljest iakttagna statsrättsliga grundsatser, betrakta det som uppseendeväckande, att lagar, som tillkommit med kyrkomötets samtycke, upphävas i annan ordning.» Härtill bör endast fogas tillägget, att detta är så mycket mera anmärkningsvärt, som en kyrkomötesreform nyligen genomförts, varigenom lekmännens antal är större än de prästerliga representanternas.

Under riksdagsdebatten framhöll excellensen Undén, att det icke vore anledning att göra sak av de obetydliga frågor, som i detta sammanhang berörde kyrkolag. — Gentemot detta inlägg bör erinras om ett av djupare insikter präglat uttalande av vår nuvarande ärkebiskop, så lydande: »Kyrkans ställning påverkas i hög grad av en massa mindre avgöranden, vilka få prejudicerande verkan, och vilkas samlade effekt kan betyda en grundlig förändring av dess villkor» (Svensk tidskrift 1947, s. 300). Och gentemot juris professor Undéns i debatten uttalade åsikt, att det vore fråga om en gammal maktstrid mellan statsmakten och kyrkan, som nu höll på att avvecklas, må likaledes erinras om ärkebiskopens rakt motsatta — och historiskt grundade — åsikt, att det i stället är oundvikligt, att en statslivets fortgående hypertrofi måste öka spänningen mellan kyrka och stat.

Den ovannämnda kraftiga reaktionen ledde emellertid till framgång. Under riksdagsdebatten meddelade nämligen statsrådet Quensel, att frågan om kyrkomötets ställning skulle tagas upp till särskild utredning. Detta initiativ hälsas med tillfredsställelse. Men väl att märka — endast om utredningen kommer att objektivt söka klarlägga gällande rätt — och icke att förbereda en avvägning med politiska vikter i vågskålen.